

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยใช้กระบวนการกลุ่มสนับสนุนซึ่งกันและกันที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและทดลองใช้โปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยใช้กระบวนการกลุ่มสนับสนุนซึ่งกันและกันในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 ด้าน คือ ด้านการอบรมเลี้ยงดู ด้านการติดต่อสื่อสาร และด้านการส่งเสริมการเรียนรู้

ในการศึกษาครั้งนี้ ประชากร คือ ผู้ปกครองของเด็กที่มีอายุระหว่าง 3-5 ปี ปีการศึกษา 2555 ของศูนย์พัฒนาเด็กเทศบาลนครนครปฐม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ตัวอย่างประชากร คือ ผู้ปกครองของเด็กอายุ 3-5 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กเทศบาลนครนครปฐม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน 30 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 15 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 15 คน

ในการพัฒนาโปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยใช้กระบวนการกลุ่มสนับสนุนซึ่งกันและกันที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 การสร้างโปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยใช้กระบวนการกลุ่มสนับสนุนซึ่งกันและกันที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก ขั้นที่ 2 การทดลองใช้โปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยใช้กระบวนการกลุ่มสนับสนุนซึ่งกันและกันที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก และขั้นที่ 3 การปรับปรุงโปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยใช้กระบวนการกลุ่มสนับสนุนซึ่งกันและกันที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก แบบสัมภาษณ์การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก และแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ปกครองเกี่ยวกับการดำเนินการใช้โปรแกรมฯ การดำเนินการทดลอง มีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองทราบ คัดเลือกผู้ปกครอง และแบ่งผู้ปกครองเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผู้วิจัยสังเกตและสัมภาษณ์ผู้ปกครองเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กกับผู้ปกครองกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้แบบบันทึกพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก และแบบสัมภาษณ์การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กกับผู้ปกครองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผู้ปกครองกลุ่มทดลองเข้าร่วมกิจกรรมตามขั้นตอนการดำเนินการใช้โปรแกรมฯที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยใช้เวลา

ดำเนินการ 12 สัปดาห์ และมี 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ ขั้นที่ 1 การเริ่มต้นกระบวนการ ใช้เวลาดำเนินการ 1 สัปดาห์ ขั้นที่ 2 การฝึกอบรมผู้ปกครอง ใช้เวลาดำเนินการ 5 สัปดาห์ ขั้นที่ 3 การดำเนินการอภิปรายโดยผู้ปกครอง ใช้เวลาดำเนินการ 3 สัปดาห์ และขั้นที่ 4 การให้คำปรึกษา นอกรอบ ใช้เวลาดำเนินการ 3 สัปดาห์ ส่วนผู้ปกครองกลุ่มควบคุมร่วมทำกิจกรรมและรับสารสัมพันธ์ของศูนย์พัฒนาเด็กตามปกติ เป็นระยะเวลา 12 สัปดาห์ หลังการทดลอง ผู้วิจัยสังเกตและสัมภาษณ์ผู้ปกครองเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กกับผู้ปกครองกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้แบบบันทึกพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก และแบบสัมภาษณ์การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กกับผู้ปกครองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นฉบับเดียวกันกับก่อนการทดลอง ผู้ปกครองกลุ่มทดลองประเมินความพึงพอใจเกี่ยวกับการดำเนินการใช้โปรแกรมฯ ลงในแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ปกครองเกี่ยวกับการดำเนินการใช้โปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยใช้กระบวนการกลุ่มสนับสนุนซึ่งกันและกันที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก

การวิเคราะห์ข้อมูล เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กของผู้ปกครองกลุ่มทดลองและผู้ปกครองกลุ่มควบคุม และเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กของผู้ปกครองกลุ่มทดลองก่อนการทดลองและหลังการทดลองโดยการทดสอบค่าที (t-test) ที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ .01 หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลความพึงพอใจเกี่ยวกับการดำเนินการใช้โปรแกรมฯ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายเกี่ยวกับผลการทดลองใช้โปรแกรมฯ และความพึงพอใจของผู้ปกครองเกี่ยวกับการดำเนินการใช้โปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยใช้กระบวนการกลุ่มสนับสนุนซึ่งกันและกันที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยมี ดังนี้

1. หลังการทดลองใช้โปรแกรมฯ ผู้ปกครองกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก สูงกว่าผู้ปกครองกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01
2. ผู้ปกครองกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก สูงกว่าก่อนการทดลองใช้โปรแกรมฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ผู้ปกครองกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมการมีส่วนร่วมด้านการส่งเสริมการเรียนรู้มากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการติดต่อสื่อสารและด้านการอบรมเลี้ยงดูตามลำดับ

4. ผู้ปกครองที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ มีความพึงพอใจเกี่ยวกับการดำเนินการใช้โปรแกรมฯอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษารายผลของการพัฒนาโปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยใช้กระบวนการกลุ่มสนับสนุนซึ่งกันและกันที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยผู้วิจัยพบประเด็นที่แสดงถึงประสิทธิภาพของโปรแกรมฯที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ด้านการดำเนินการของโปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยใช้กระบวนการกลุ่มสนับสนุนซึ่งกันและกันที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ปกครองกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก สูงกว่าก่อนการทดลองใช้โปรแกรมฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กมากขึ้น ปัจจัยที่สนับสนุนให้โปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยใช้กระบวนการกลุ่มสนับสนุนซึ่งกันและกันที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กมีประสิทธิภาพนั้น เนื่องจากลักษณะการจัดลำดับขั้นตอนของกระบวนการภายในโปรแกรมฯ ได้มีการออกแบบอย่างชัดเจน และดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

เริ่มจากขั้นที่ 1 การเริ่มต้นกระบวนการ ที่ช่วยให้ผู้ปกครองได้ทำความรู้จักและสร้างความคุ้นเคยกับผู้วิจัยและผู้ปกครองท่านอื่นที่มีบุตรหลานในระดับอายุที่เท่ากันและแตกต่างกัน เรียนรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินการใช้โปรแกรมฯ และบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนของตนในการเข้าร่วมโปรแกรมฯ ขั้นที่ 2 การฝึกอบรมผู้ปกครอง ในขั้นตอนนี้ผู้ปกครองได้เรียนรู้ทักษะการประชุม ผ่านการลงมือปฏิบัติและมีผู้วิจัยคอยให้คำแนะนำ ช่วยเหลือและกระตุ้นให้ผู้ปกครองนำประสบการณ์และความรู้มาสนทนาแลกเปลี่ยน ให้คำแนะนำ และสะท้อนคิดซึ่งกันและกัน เพื่อให้ได้แนวทางของกลุ่มในการส่งเสริมพัฒนาการลูก ขั้นที่ 3 ดำเนินการอภิปรายโดยผู้ปกครอง ในขั้นตอนนี้ผู้ปกครองได้ทดลองฝึกกระบวนการกลุ่มด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยได้ลดบทบาทความเป็นผู้นำกลุ่มลง และให้ผู้นำกลุ่มที่ได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกกลุ่มทดลองดำเนินการด้วยตนเอง ซึ่งผู้วิจัยยังมีบทบาทเป็นผู้แนะนำและช่วยเหลือ เพื่อให้การดำเนินการผ่านพ้นไปได้ด้วยดี และในขั้นตอนสุดท้าย คือ ขั้นที่ 4 การให้คำปรึกษานอกรอบ ในขั้นตอนนี้ผู้ปกครองได้ดำเนินการกลุ่ม

ด้วยตนเอง ผู้วิจัยลดบทบาทลงเป็นเพียงผู้ให้ความช่วยเหลือ เมื่อกลุ่มมีปัญหา ส่งผลให้ผู้ปกครองมีความเชื่อมั่นในการดำเนินการของตนเองมากขึ้น

จากขั้นตอนดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า โปรแกรมฯ มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยการเพิ่มบทบาทของผู้ปกครองมากขึ้นและลดบทบาทของผู้วิจัยลงทีละน้อย จึงทำให้ผู้ปกครองรู้สึกเชื่อมั่นในความสามารถของตนและสามารถดำเนินการกระบวนการกลุ่มสนับสนุนซึ่งกันและกันด้วยตนเองได้ ซึ่งเป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่ผู้ปกครองได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับหลักการในการเสริมสร้างพลังอำนาจของ Gibson (1995) ที่กล่าวว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจนั้น เป็นกระบวนการในการพัฒนาและเสริมสร้างความสามารถของบุคคล ทำให้รู้สึกมั่นคง มั่นใจ มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง และสามารถจัดการกับสถานการณ์และปัญหาของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ด้านความรู้ความเข้าใจของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

ผลการวิจัย พบว่า หลังการทดลองใช้โปรแกรมฯ ผู้ปกครองกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กสูงกว่าผู้ปกครองกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ปกครองกลุ่มควบคุม ผู้ปกครองกลุ่มทดลองมีพัฒนาการด้านการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการของลูกที่ดีขึ้น หลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ โดยผู้ปกครองกลุ่มทดลองสามารถนำความรู้ ประสบการณ์และแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการที่ได้จากการเข้าร่วมโปรแกรมฯ ไปประยุกต์ใช้กับลูกได้เป็นอย่างดี เนื่องจากกิจกรรมภายในโปรแกรมฯ มีความหลากหลายและเหมาะกับการเรียนรู้ของผู้ปกครอง ทำให้ผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมพัฒนาการลูกเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เป็นผลมาจากลักษณะของกิจกรรมต่างๆในโปรแกรมฯ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

กิจกรรมการประชุม 4 ส่วน เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน และนำแนวทางของกลุ่มไปใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการลูก กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการลูกรัก เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้ฝึกปฏิบัติ และนำแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงกับลูกของตน กิจกรรมให้คำแนะนำแบบ wise เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้ปกครองได้เรียนรู้การรับฟังและการให้คำแนะนำแก่ผู้ปกครองท่านอื่น และตระหนักถึงผู้ปกครองท่านอื่นที่ประสบปัญหาเช่นเดียวกันกับตน และยังได้รับคำแนะนำจากผู้ปกครองที่มีประสบการณ์หรือปัญหาที่คล้ายคลึงกับตน และกิจกรรมสุดท้าย

กิจกรรมสรุปการอภิปราย ช่วยให้ผู้ปกครองได้เรียนรู้การสะท้อนความรู้สึกและความรู้ที่ได้รับจากการทำกิจกรรม

ทั้ง 4 กิจกรรมดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ผู้ปกครองได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง และมองเห็นตัวอย่างจากแนวทางการปฏิบัติของผู้ปกครองท่านอื่นที่ประสบปัญหาคคล้ายคลึงกับตน ส่งผลให้ผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มากขึ้น สอดคล้องกับ Reissman (1965) ที่กล่าวว่า กระบวนการกลุ่มสนับสนุนซึ่งกันและกันนี้เป็นการรวมกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาความกังวลใจร่วมกัน โดยใช้การสร้างความรู้ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจ สร้างความเชื่อใจ และความจริงใจ เพื่อให้บุคคลนั้นรับมือกับปัญหา หาแนวทางแก้ไข และก่อให้เกิดการสร้างพลังอำนาจในตนเอง ผ่านการประชุมกลุ่มที่เต็มไปด้วยความเข้าใจซึ่งกันและกัน กลุ่มยังทำให้เห็นถึงความสำคัญของการแลกเปลี่ยนคำแนะนำจากสมาชิกที่มีปัญหาคคล้ายคลึงกัน เพื่อให้สมาชิกสามารถบรรเทาความกังวลเกี่ยวกับปัญหา ด้วยการตระหนักว่าผู้อื่นก็มีปัญหาเช่นเดียวกัน สามารถข้ามผ่านและแก้ปัญหาเหล่านั้นไปได้ด้วยดี อีกทั้งลักษณะของกิจกรรมดังกล่าวมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ดังที่สตูว์เดนต์ วัตมวองส์(2544) ได้กล่าวว่า บทบาทแห่งประสบการณ์ ที่กล่าวว่า บุคคลที่บรรลุสติภาวะแล้ว ได้สะสมประสบการณ์ที่กว้างขวาง และประสบการณ์นั้นนับได้ว่าเป็นแหล่งที่มีคุณค่าสูงสำหรับการเรียนรู้ และเป็นการช่วยขยายโลกทัศน์ของผู้ใหญ่ให้กว้างขึ้น ดังนั้นจึงทำให้ผู้ปกครองเรียนรู้ได้ดีขึ้นผ่านการเข้าร่วมทั้ง 4 กิจกรรมในโปรแกรมฯ

3. ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

ผลการวิจัย พบว่า หลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ ผู้ปกครองกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ปกครองกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กด้านการส่งเสริมการเรียนรู้มากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการติดต่อสื่อสาร และด้านการอบรมเลี้ยงดูตามลำดับ โดยผู้ปกครองมีส่วนร่วมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับที่ 3 คือ การเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมฯ ช่วยเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กได้

สังเกตได้จากในช่วงแรก ผู้ปกครองมีส่วนร่วมด้านการอบรมเลี้ยงดูอยู่ในระดับการเป็นผู้รับข้อมูล เมื่อมีกิจกรรมการประชุมที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดขึ้น ผู้ปกครองจะเข้าร่วมรับฟัง แต่ไม่ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นหรือแลกเปลี่ยนความรู้เพิ่มเติม หลังจากเข้าร่วมโปรแกรมฯ ผู้ปกครองสามารถให้ความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร สนทนาพูดคุยกับผู้ปกครองท่านอื่น

และผู้ดูแลเด็กได้มากขึ้น ด้านการติดต่อสื่อสาร การมีส่วนร่วมในช่วงแรก ผู้ปกครองมักเป็นเพียงผู้รับข้อมูล โดยแสดงการรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับข่าวสารในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและข้อมูลด้านพัฒนาการและกิจกรรมของลูกเท่านั้น หลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ ผู้ปกครองสามารถแลกเปลี่ยนข่าวสาร และข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและกิจกรรมที่ลูกทำได้อย่างสม่ำเสมอด้วยตนเอง โดยไม่ต้องกระตุ้นเตือน สำหรับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ นั้น พบว่า ในช่วงแรก ผู้ปกครองแสดงการรับทราบ แต่ไม่เคยร่วมกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กในห้องเรียน เนื่องจากมีข้อจำกัดต่างๆ แต่หลังจากเข้าร่วมโปรแกรมฯ ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมากขึ้น โดยผู้ปกครองร่วมเป็นผู้ช่วยผู้ดูแลเด็กในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กที่จัดขึ้นที่ศูนย์ฯ ได้

จากข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า กิจกรรมในโปรแกรมฯ กระตุ้นให้ผู้ปกครองต้องการเข้ามามีส่วนร่วมกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมากขึ้น อีกทั้งลักษณะการจัดกิจกรรมของโปรแกรมฯ นั้น เป็นแบบกลุ่มย่อย เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสพูดคุยเกี่ยวกับพฤติกรรมและพัฒนาการของลูก ส่งผลให้ผู้ปกครองตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญในบทบาทของตน และมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนมากขึ้น และยังได้รับความรู้ เทคนิควิธีใหม่ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้ปกครองท่านอื่นและจากกิจกรรมในโปรแกรมฯ ซึ่งสอดคล้องกับ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2544) ที่กล่าวว่า ความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียนมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเด็ก เนื่องจากทำให้ผู้ปกครองมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก หลักการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัยมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เรียนรู้วิธีการใหม่ๆ เกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการและการเจริญเติบโตให้เด็กมากขึ้น ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการอบรมเลี้ยงดู และเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ให้เด็กที่บ้านได้ ดังนั้นการที่โรงเรียนตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก เนื่องจากผู้ปกครองเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กและเป็นผู้ที่รู้จักและเข้าใจเด็กมากที่สุด ดังที่ Beaty (1998) ได้กล่าวว่าผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเด็กทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ผู้ปกครองเปรียบเสมือนครูคนแรกของลูก การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนระดับอนุบาลจึงต้องตระหนักถึงความสำคัญของการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้มากที่สุด อีกทั้งหากโรงเรียนและผู้ปกครองร่วมมือกันพัฒนาเด็กในทิศทางเดียวกัน ย่อมส่งผลโดยตรงให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีและเหมาะสมกับวัย

3. ข้อเสนอแนะในการนำโปรแกรมฯ ไปใช้

1. ครูหรือผู้นำโปรแกรมฯ ไปใช้ ควรศึกษาและทำความเข้าใจในหลักการ วัตถุประสงค์ ลักษณะของโปรแกรมฯ เนื้อหา การดำเนินการใช้ และการประเมินผลอย่างละเอียดก่อนนำโปรแกรมฯ ไปใช้ เพื่อให้การดำเนินการใช้โปรแกรมฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ครูหรือผู้นำโปรแกรมฯ ไปใช้ จะต้องมีความเจตคติที่ดีในการทำงานร่วมกับผู้ปกครอง สามารถสร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับผู้ปกครอง สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง และผ่อนคลาย เพื่อให้ผู้ปกครองอยากแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และควรเลือกใช้ภาษาในการสื่อสารกับผู้ปกครองที่เข้าใจง่าย

3. ครูหรือผู้นำโปรแกรมฯ ไปใช้ ควรมีความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการและการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในแต่ละวัยอย่างแม่นยำ สามารถตอบข้อสงสัยและให้คำแนะนำแก่ผู้ปกครอง ได้อย่างถูกต้อง

4. กิจกรรม วันและเวลา ควรมีความยืดหยุ่น เพื่อให้ผู้ปกครองมีความสะดวกและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้

5. โรงเรียนหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่นำโปรแกรมฯ ไปใช้ ควรมีบริบทใกล้เคียงกับประชากรหรือเป็นโรงเรียนที่ให้ความสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการนำโปรแกรมฯ ไปใช้ในโรงเรียนอื่นๆ ควรมีการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองให้เกิดขึ้นในระดับหนึ่ง ก่อนที่จะนำโปรแกรมฯ ไปใช้

4. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัย

1. ควรมีการทำวิจัยในการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยใช้กระบวนการกลุ่มสนับสนุนซึ่งกันและกันเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในเรื่องอื่นๆ

2. ควรนำกระบวนการกลุ่มสนับสนุนซึ่งกันและกัน ไปทดลองใช้เพื่อสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองกลุ่มอื่น เช่น ผู้ปกครองของเด็กประถมศึกษา หรือมัธยมศึกษา เพื่อให้มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในทุกระดับชั้น